

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛІСТИКА; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК [343:351.74]:343.53-048.66:159.9-049.2](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-2-10>

Баб'як Андрій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Навчально-наукового інституту з підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2284-3864>

Царук Юрій Юрійович,

ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності
Навчально-наукового інституту з підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4529-9567>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПСИХОЛОГІЧНОМУ МАНІПУЛЮВАННЮ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню аспектів психологічного впливу на жертву за допомогою маніпулювання; особливості встановлення межі юридичної винуватості особи шахрая при маніпуляції, як виду та способу вчинення шахрайства, вчиненому в умовах воєнного стану; поняття та сутності значення терміну маніпулювання.*

З врахуванням здобутого практичного досвіду, виокремлено недоліки в питанні протидії співробітниками карного розшуку підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України маніпулюванню під час вчинення шахрайства, сформовано бачення ймовірних, юридично правильних «кроків» щодо протидії шахрайству, в частині покращення питомої ваги розкриття кримінальних правопорушень, в тому числі минулих років (нерозкриті злочини).

Проаналізовано стан наукових досліджень у питанні психологічного впливу шахраєм на жертву за допомогою маніпулювання.

Опрацьовано емпіричні дані відомчої звітності та отримано математичне підґрунтя в розрізі зареєстрованих (виявлених), розкритих та нерозкритих кримінальних правопорушень шахрайства, та акцентовано увагу на тому, що значна частина суб'єктів, які вчинили кримінальні правопорушення – шахрайство, та яких було виявлено, є жінки.

З'ясовано «арсенал засобів» та прийоми злочинного маніпулювання свідомістю і поведінкою на жертву, які використовують шахраї при вчиненні кримінального правопорушення.

Досліджено структурну складову особи шахрая, виокремлено орієнтири і мотиви шахрайської діяльності, з'ясовано значення психологічних термінів: установка та установка особи.

Зроблено висновок, що у питанні протидії шахрайству як виду кримінального правопорушення, співробітникам карного розшуку кримінальної поліції Національної поліції України, необхідно враховувати особливості психологічного впливу на жертву за допомогою маніпулювання, для максимально ефективної протидії окресленому виду кримінального правопорушення.

Ключові слова: шахрайство, маніпулювання, психологічний вплив, протидія, підрозділи кримінальної поліції Національної поліції України.

Babyak Andriy, Tsaruk Yuriy. Peculiarities of counteracting psychological manipulation by the criminal police units of the National Police of Ukraine as an integral part of committing fraud in martial law conditions

Abstract. The article is devoted to the study of aspects of psychological impact on the victim through manipulation; peculiarities of establishing the limits of legal culpability of a fraudster in manipulation as a type and method of committing fraud committed under martial law; the concept and essence of the term manipulation.

Taking into account the practical experience gained, the author highlights the shortcomings in the issue of countering manipulation during fraud by the criminal investigation officers of the criminal police units of the National Police of Ukraine, and forms a vision of possible, legally correct "steps" to counter fraud in terms of improving the proportion of solving criminal offenses, including those of previous years (unsolved crimes).

The author analyzes the state of scientific research on the psychological impact of a fraudster on a victim through manipulation.

The author analyzes empirical data from departmental reporting and obtains a mathematical basis in terms of registered (detected), solved and unsolved criminal offenses of fraud, and emphasizes that a significant part of the subjects who committed criminal offenses of fraud and were detected are women.

The author identifies the "arsenal of means" and methods of criminal manipulation of the victim's consciousness and behavior used by fraudsters in committing a criminal offense.

The author examines the structural component of a fraudster's personality, identifies the guidelines and motives of fraudulent activity, and clarifies the meaning of psychological terms: attitude and personality.

It is concluded that in the issue of combating fraud as a type of criminal offense, the criminal investigation officers of the criminal police of the National Police of Ukraine should take into account the peculiarities of psychological influence on the victim through manipulation, for the most effective counteraction to the outlined type of criminal offense.

Key words: fraud, manipulation, psychological influence, counteraction, criminal police units of the National Police of Ukraine.

Вступ. За статистичними даними Офісу Генерального прокурора, шахрайство посідає видиме місце серед злочинів проти власності. При формуванні статистичних даних, в розрізі досліджуваного періоду років, виходячи з характеристики вчинених кримінальних правопорушень, нами акцентована увагу на тому, що значну частину суб'єктів, які вчинили кримінальні правопорушення – шахрайство, та яких було виявлено, були жінки. В пропорційному відношенні це становить 1 до 3, тобто кожним третім виявленим шахраєм, на жаль, є жінка. Звичайно, в ширшому розумінні проблематики виявлення осіб шахраїв, більшість вчинених ними (zareestrovanih) кримінальних правопорушень, так і залишається не розкритими, що наводить нас на думку, про те що статистично відсоток жінок – шахрайок, як суб'єктів вчинення кримінального правопорушення, набагато вищий і в пропорційному

відношенні (спираючись на практичний досвід протидії даному виду кримінального правопорушення), скоріш за все становить 1 до 2, тобто кожним другим шахраєм вчинених нерозкритих кримінальних правопорушень, по факту може виявитись жінка (Табл. 1).

Кількість кримінальних правопорушень - шахрайство, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (не розкриті злочини): у 2020 році – 19 141, у 2021 році – 15 122, у 2022 році – 25 808, у 2023 році – 66 594, у 2024 році – 48 509 [1].

Окреслена досліджувана статистична частина, видимо виражає явні прорахунки в протидії підрозділами кримінальної поліції, зокрема співробітниками карного розшуку Національної поліції України вказаному виду кримінального правопорушення.

У зв'язку з окресленою проблематикою, акцент проведеного дослідження зроблено на

Таблиця 1

**Характеристика виявлених кримінальних правопорушень – шахрайство
(ст. 190 КК України)**

	Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення	З них: жінки	За віком на час вчинення кримінального правопорушення		У стані сп'яніння		Раніше вчиняли кримінальні правопорушення	Зайнятість на час вчинення кримінального правопорушення	
			18–28 років	29–39 років	алкогольного	наркотичного, токсичного або психотропного		працездатні, які не працюють і не навчаються	безробітні
2020	3 561	1 151	290	457	73	0	1 197	2 637	201
2021	3 287	912	330	446	59	1	1 185	2 483	154
2022	2 346	644	248	312	36	0	708	1 872	89
2023	3 861	925	410	491	53	2	1 266	3 061	102
2024	3 198	902	518	601	47	0	930	2 371	68

особливості психологічного впливу на жертву за допомогою маніпулювання, юридичного встановлення межі винуватості особи шахрая при маніпуляції, як виду та способу вчинення шахрайства, вчиненому в умовах воєнного стану, виокремлення недоліків в питанні протидії маніпулюванню під час вчинення шахрайства.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематикою протидії шахрайства, в сфері психології переймалися науковці Ю.В. Александрова, А.С. Булатова, О.В. Волохова, Л.М. Прудка, О.В. Смаглюк та інші.

Незважаючи на значний внесок вітчизняних вчених у дослідження означеної проблематики, особливості дослідження психологічних аспектів особи шахрая у питанні протидії шахрайству, в тому числі, вчиненому шляхом незаконних операцій з використанням електронно – обчислювальної техніки, в умовах воєнного стану, на сьогодні потребують подальшого наукового дослідження.

Мета статті полягає в дослідженні аспектів психологічного впливу на жертву за допомогою маніпулювання; особливості встановлення межі юридичної винуватості особи шахрая при маніпуляції, як виду та способу вчинення шахрайства, вчиненому в умовах воєнного стану; поняття та сутності значення терміну маніпулювання; з врахуванням здо-

бутого практичного досвіду, виокремити недоліки в питанні протидії співробітниками карного розшуку підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України маніпулюванню під час вчинення шахрайства, з формуванням ймовірних, юридично правильних «кроків» щодо протидії, а саме покращення питомої ваги розкриття кримінальних правопорушень, в тому числі минулих років (нерозкриті злочини).

Матеріали та методи. Для досягнення зазначеної мети використано діалектичний метод пізнання взаємозв'язку та взаємозумовленості теорії та практики в розумінні питання протидії психологічному маніпулюванню суб'єктом вчинення шахрайства, як виду та способу вчинення кримінального правопорушення, статистичний метод при обробці та проведенні аналізу емпіричних даних відомчої звітності з метою обробки та отримання математичного підґрунтя результатів кількості зареєстрованих (виявлених), розкритих кримінальних правопорушень, в яких суб'єкт вчинення злочину є жінка, формально – логічний метод (абстрагування, аналіз та синтез, узагальнення) при обґрунтуванні висновків та перспективи подальших можливих напрямів дослідження.

Результати. Воєнні фактори – ті обставини фізичної та соціальної дійсності, які безпосередньо та/або опосередковано пов'язані з негативними наслідками розв'язаної росією

повномасштабної війни проти України. Таких наслідків та, відповідно, факторів – значна кількість. Слід виділити ті з них, які, на наше переконання, можуть вважатися базовими для кримінологічного прогнозу: негативні соціально – демографічні зміни у чисельності та структурі населення України; негативні макроекономічні ефекти (зростання внутрішнього та зовнішнього боргу, через видатки на сектор оборони); руйнація або значна обструкція окремих галузей економіки; негативні соціально – психологічні фактори: дисфункції інституту сім'ї, дитинства й материнства, пов'язаної з тривалим розривом фізичної дистанції між членами родин через виїзд жінок і дітей за кордон. Отже, нарощування агресивно-насиленницького криміногенного потенціалу є фактом динамічної реальності, що має негативне кримінологічне та прогностичне значення [2, с. 175–177].

Нагадаємо, що протидія, у згаданому розумінні, це явище, яке приховує багатоаспектний зміст діяльності держави та суспільства, що проявляється у різних формах, способах, проводиться на різних рівнях та у різних напрямках із застосуванням широкого спектра заходів і засобів протистояння злочинним проявам. Усі ці складові та детермінанти протидії і стають предметами окремих досліджень, а подекуди замінюються поняттям, що не об'єднує їх в одне ціле та не окреслює зміст того, що необхідно визначити ним [3, с. 246].

Обман – повідомлення неправдивих відомостей (дія) або замовчування відомостей, які мають бути повідомленні (бездіяльність), з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно. Він може виражатися в усній, письмовій формі, у використанні підроблених документів, тощо.

Зловживання довірою – це вид обману, що полягає у використанні винним довірливих відносин з потерпілим, заснованих на родинних, службових відносинах, знайомстві, інших цивільно-правових відносинах. Наприклад, винний входить у довіру до потерпілого і обіцяє йому допомогти купити автомобіль, для чого потерпілий передає гроші, які винний привласнює.

Особливості шахрайства полягають у тому, що потерпілий, будучи введеним в оману, зовні добровільно передає винному майно або право на майно, вважаючи, що це є правомірним, необхідним або вигідним для нього, що він зобов'язаний це зробити. Тому обман або зловживання довірою за часом передусь передачі майна або права на майно і викликає у потерпілого усвідомлення правомірності такої передачі.

Суб'єктом є особа, яка досягла до вчинення шахрайства 16 років.

Суб'єктивна сторона – прямий умисел, корисливий мотив і мета. Прямий умисел – особа усвідомлює, що посягає на чужу власність, таємно вилучає чуже майно, на яке вона не має ніякого права, передбачає спричинення матеріальної шкоди в певному розмірі і бажає завдати таку шкоду. Корисливий мотив – спонукання до незаконного збагачення за рахунок чужого майна. Корислива мета – збагатитися самому або незаконно збагатити інших осіб, в долі яких зацікавлений винний.

Специфічною кваліфікуючою ознакою шахрайства є спосіб обману: шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. Небезпека такого шахрайства полягає в тому, що ця техніка значно полегшує вчинення шахрайства, дозволяє заволодівати значними коштами, завдаючи непоправної шкоди власникам [4, с. 5–6].

Пропонуємо більш детально зупинитися на особливості межі прямого умислу винуватості, так як з практичного досвіду у протидії даному виду кримінального правопорушення, більша частина кримінальних проваджень, розпочатих за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст.190 КК України на кінець звітного періоду залишаються не розкритими злочинами, тобто кінцеве рішення по яких не прийнято, по причині складності доведення, в межах зібраних матеріалів (доказів) у кримінальному провадженні, в яких не зовсім відображено прямий умисел винного, а тому потрібні саме ті матеріали, які чітко відображали б про те, що винна особа усвідомлювала (на момент вчинення кримінально-караного діяння), що посягає на чужу влас-

ність, тобто на майно, на яке винна особа не має ніякого права, та передбачала спричинення матеріальної шкоди в певному розмірі і більше того, бажала завдати таку шкоду. Підсумовуючи виокремлену в даному питанні проблематику, чітко вбачається застосування психологічного впливу на особу, за допомогою маніпулювання, на наш погляд, ключового інструменту та елементу вчинення кримінального правопорушення.

У практиці протидії шахрайству відзначається, що разом із класичними прийомами обману і зловживанням довірою, шахраї застосовують нові способи, що ще не мали аналогів у минулому. А саме, окрім, використання новітніх технологій, обман і зловживання довірою ґрунтуються на стратегіях психологічної дії. Тобто, сутність шахрайства полягає у психологічному впливі шахрая на жертву, а саме досягнення матеріальної вигоди шляхом обману або шантажу [5, с. 31].

Злочинне маніпулювання у разі шахрайства включає досить широкий арсенал засобів, що чинять психологічну дію на жертву. До основних прийомів злочинного маніпулювання свідомістю і поведінкою жертви у разі шахрайства, можна віднести такі: маніпулювання змістом та формою надання інформації, створення штучного дефіциту часу у прийнятті рішення (вимагання сплатити неіснуючу послугу або товар у найкоротший термін) та ін. Успіх такої маніпуляції передусім залежить від того: наскільки маніпулятор майстерно приховує шахрайські наміри; знає психологічні уразливості жертви, щоб визначити, яка тактика буде найбільш ефективною; має достатній рівень жорстокості, щоб не турбуватися про те, що жертві буде завдано збитку в разі потреби [5, с. 31].

Ми погоджуємося з думкою В.В. Кальниш, що маніпуляція – це вид психологічного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого порушення в іншої людини намірів, які не збігаються з її актуально існуючими бажаннями [6, с. 58].

Розпочинаючи злочинні дії, особа створює її модель у своїй свідомості, розробляє схеми проведення шахрайської операції,

вживає організаційних й технічних заходів, спрямованих на забезпечення можливості її практичної реалізації. Під час вчинення шахрайства, для досягнення поставленої мети злочинець намагається використовувати психологічний вплив на особу за допомогою маніпулювання. Вивчення особи шахрая є пріоритетним напрямом, зокрема в кримінології. Знання про особу шахрая потрібні для розуміння причин протиправної поведінки і розробки заходів протидії шахраям. Не маючи в розпорядженні відповідних знань про психологічні особливості особи шахрая, неможливо планувати і ефективно здійснювати протидію з розкриття злочинних діянь такого роду [5, с. 31].

Виокремимо одні з найпоширеніших схем шахрайства, які вчиняються за допомогою мережі Інтернет. Для прикладу: смс-повідомлення про виграш цінного призу, для отримання якого шахраї переконують жертву здійснити переказ певної суми коштів, мотивуючи потенційними транспортними витратами на їх доставку. Після отримання коштів шахраї, як правило, не виходять на зв'язок; випадки, пов'язані з господарською діяльністю інтернет-магазинів та сайтів, коли під час замовлення обраних товарів шахраї просять сплатити передоплату (як правило вказані інтернет-магазини безслідно зникають, не відправляють обраний покупцем товар та / або надсилають товар невідповідної якості). Мета зазначених інтернет-магазинів – обманути значну кількість покупців за дуже короткий проміжок часу. Популярний спосіб, які використовують шахраї та який заснований на довірі людей – проведення збору коштів на «термінову допомогу», при якому шахраї видають максимально жалісну історію (легенду), деталі якої формують доволі талановито.

Зазначимо, що особа шахрая в кіберпросторі характеризується низкою специфічних соціальних характеристик. Так, значну питому вагу подібних кримінальних правопорушень становлять жінки. Найбільш активним у разі здійснення шахрайства є вік 18 до 40 років, згідно вищенаведеної статистики,

половина з виявлених шахрайок вже вчиняли кримінальні правопорушення – шахрайство, більшість з яких на момент вчинення шахрайства не працювали і не навчалися, інша частина є безробітними, і вчиняли шахрайство будучи в стані сп'яніння. Про те складається тенденція омолодження цієї категорії правопорушень.

Психологічна характеристика особи-шахрая базується на концепції, яка запропонована юридичною психологією, згідно з якою в основі відмінностей між особою злочинця та правослухняними громадянами лежать ціннісні орієнтації, дефекти правосвідомості та злочинні наміри. На специфіку ціннісних орієнтацій шахрая вказує той факт, що він відноситься до жертви як до неживого об'єкта. Людина для нього насамперед – це можливе джерело власних матеріальних благ. Внутрішній світ жертви, її переживання, страждання у разі позбавлення матеріальних цінностей для злочинця не мають значення [5, с. 32].

Також до характерних особливостей особистості шахраїв можна віднести таке: дар переконання; вміння викликати довіру чи повагу (довіру через симпатію, повагу і страх – через ілюзію сили); адаптивність і гнучкість; вміння працювати з інформацією та швидко реагування на мінливу інформацію; вміння планувати, обмірковувати все до дрібниць; схильність до ризику; знижена тривожність; високий самоконтроль, самовладання, терпіння та ін. [7, с. 156].

У структурі особи шахрая тісно переплетені не лише ціннісні орієнтири і мотиви, але й моральні основи та установки. Установка – це неусвідомлюваний особовий стан готовності до певної діяльності, за допомогою якої може бути здійснена та або інша потреба. Установка особи – це зайнята нею позиція, яка полягає в певному відношенні до цілей і завдань, що стоять перед нею, та виражається у готовності до діяльності, спрямованої на їх здійснення. Таким чином, установка як готовність особи до певної лінії поведінки, конкретних вчинків разом із ціннісними орієнтаціями лежить в основі злочинної поведінки шахрая, детермінує її. Установка впливає на

міру готовності, рішучості скоїти шахрайство і може проявлятися безпосередньо перед скоєнням злочину. Вивчаючи особистість шахраїв, можна констатувати у них наявність таких рис, як: обачність, хитрість, рішучість, латентність, детермінацію корисливих спонукань [5, с. 32].

Інтуїтивно шахраї використовують фактор навіювання, впливаючи на емоції і почуття, тобто на підсвідомість жертви, тим самим маніпулюючи поведінкою, розумом і волею людини, незалежно від рівня освіченості [8, с. 208].

У шахрайських посяганнях на перший план виступає яскраво виражений корисливий мотив. Про те, окрім користі, мотивами шахрайської діяльності можуть бути: самоствердження, приховане прагнення до влади. Залежно від домінування того або іншого мотиву у разі скоєння кримінального правопорушення уявляється можливим поділити шахраїв, що використовують маніпуляцію свідомістю і поведінкою жертв, на такі групи: шахраї з провідним корисливим мотивом, раціональним підходом до способу здійснення шахрайства, підготовкою до його здійснення і усвідомленням усіх наслідків злочинної діяльності; шахраї з провідним ігровим мотивом (шахрай-гедоніст, що отримує задоволення від процесу злочинної діяльності); шахраї з ведучим ситуативно виниклим мотивом, під впливом сприятливих (з точки зору реалізації злочинного задуму) обставин; шахраї з провідним мотивом, що виник під впливом групового тиску. Серед шахраїв, які орудують в кіберпросторі через мережу Інтернет, найбільше зустрічаються злочинці з корисливими та ігровими мотивами. Корисливі злочинці здебільшого не бачать цінностей поза матеріальною сферою, основною їхньою властивістю є неконтрольоване прагнення до матеріального збагачення [5, с.32].

Шахраї самі по собі є гарними психологами і знають, на які слабкі сторони людської натури можна натиснути, щоб переконати жертву добровільно розлучитися з грошима (малоосвіченість, невігластво, жадібність, віра в «щасливий випадок», спрага «халяви», лень,

азарт, самозамилування, марнославство, несаможиттєвість, забобони, звичка бути ввічливим і дотримуватися суспільних норм, невротичні стани, тощо) [5, с. 33].

На жаль, у нашій країні шахраї, зокрема інтернет-шахраї, практично не несуть жодного покарання.

Здобутий практичний досвід, дає нам можливість сформулювати розуміння та виокремити бачення в частині покращення протидії співробітниками карного розшуку підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України маніпулюванню під час вчинення шахрайства, з формуванням ймовірних, юридично правильних «кроків» покращення питомої ваги розкриття кримінальних правопорушень, в тому числі минулих років (нерозкриті злочини). Нами зосереджено увагу, в ключовому, на наш погляд, спектрі даної проблематики, а саме те, що при вчиненому злочинному маніпулюванні, шахрай використовує новітні (сучасні) носії технічної інформації, для прикладу (пристрої – моноблоки, мобільні телефони, планшетні комп'ютери, що містять звуко- та відеозаписи, і т.п.), які залишають свої «специфічні» цифрові сліди, у вигляді (для прикладу metadata (метадані – *в перекладі дослівно означає «дані про дані»*; cookie-файли – невеликі за обсягом текстові файли, які зберігаються на комп'ютері, планшеті чи мобільному телефоні користувача з метою аналізу користування вебсайтом та покращення роботи з системами; кеш-файли – файли які розміщуються в кеші браузера), які в процесі дослідження (з'ясування) можуть бути використанні як потенційне джерело цифрових доказів, які містять електронні дані та в подальшому (під час досудового розслідування матеріалів кримінального провадження), з дотримання вимог КПК України, можуть і повинні розглядатись та використовуватись (для співробітників карного розшуку у взаємодії з слідчим, дізнавачем), як цифрові докази про системність психологічного впливу (повторюваність та різносторонність злочинного маніпулювання, який відображений у вигляді смс-переписування,

листування (в тому числі на електронну пошту), особисті чат спілкування в соціальних мережах: фото-, відеоматеріали (скріншоти) і т.п.), в яких відображено прямий злочинний умисел, поєднаний з корисливим мотивом та корисливою метою, що дає нам достатньо підстав вважати, що у такий спосіб орган досудового розслідування у взаємодії з підрозділами карного розшуку, в межах розслідування (оперативного супроводу) кримінального провадження, обґрунтовано, шляхом документування та доказування, доводиться винуватість особи шахрая.

Висновки. Досліджено аспекти психологічного впливу на жертву за допомогою маніпулювання. З'ясовано поняття та сутність значення терміну маніпулювання.

Обумовлено особливості встановлення межі юридичної винуватості особи шахрая при маніпуляції, як виду та способу вчинення шахрайства, вчиненому в умовах воєнного стану, в тому числі шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки.

З врахуванням здобутого практичного досвіду, виокремлено недоліки в питанні протидії співробітниками карного розшуку підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України маніпулюванню під час вчинення шахрайства, сформовано ймовірні, юридично правильні «кроки» щодо протидії даному виду кримінального правопорушення, в частині покращення питомої ваги розкриття кримінальних правопорушень, в тому числі минулих років (нерозкриті злочини).

У загальному підсумку зроблено висновок, що у питанні протидії шахрайству як виду кримінального правопорушення, співробітникам карного розшуку кримінальної поліції Національної поліції України, необхідно враховувати особливості психологічного впливу на жертву за допомогою маніпулювання, що є суттєвим, та знання яких у практичній діяльності зазначених підрозділів підсилить і надає змогу оперативним працівникам в найкоротший термін максимально ефективно протидіяти окресленому виду кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Сайт офісу Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
2. Орлов Ю.В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Харків : Право, 2023. 252 с.
3. Поляк С. П. Поняття та сутність протидії втягненню неповнолітніх у злочинну діяльність як цивілізаційного супротиву одному з проявів злочинності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 244–258.
4. Албул С. В., Ганжа О.О., Гаспаров А.В., Єгоров С.О., Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Організація і тактика оперативно-розшукової протидії шахрайствам, вчиненим з використанням мережі Інтернет та засобів телефонного зв'язку : посібник. Одеса : ОДУВС, 2023. 40 с.
5. Прудка Л.М. Психологічні особливості шахрайства в мережі інтернет. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 2. С. 30–33.
6. Кальниш В.В. Формування громадсько-політичної поведінки великих груп населення. *Наукове видання*. Київ. 2019. С. 260.
7. Кравченко О.В. Психологічні особливості шахрая. Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.06. Х., 2005. 21 с.
8. Булатов А.С. Кримінальне маніпулювання під час шахрайства. *Юридична психологія: науковий журнал*. Київ. 2015. № 2. С. 203–213.

References:

1. Sait ofisn Heneralnoho prokurora Ukrainy [Website of the Office of the Prosecutor General of Ukraine]. Retrieved from: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
2. Orlov, Yu.V. (2023). *Zlochyynnist i protydyia yii v umovakh viiny: kryminalno-pravovyi ta kryminolohichni vymiry : monohrafiia* [Crime and Counteraction to It in Wartime: Criminal Law and Criminological Dimensions: Monograph]. Kharkiv : Pravo, 252 s. [in Ukrainian].
3. Poliak, S. P. (2017). Poniattia ta sutnist protydyii vtiannenniu nepovnolitnikh u zlochyynnu diialnist yak tsyvilizatsiinoho suprotivnu odnomu z proiaviv zlochyynnosti [The concept and essence of countering the involvement of minors in criminal activity as a civilizational resistance to one of the manifestations of crime]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 3, 244–258 [in Ukrainian].
4. Albul, S. V., Hanzha, O.O., Hasparov, A.V., Yehorov, S.O., Poliakov, Ye.V., & Shchurat, T.H. (2023). *Orhanizatsiia i taktyka operatyvno-rozshukovoi protydyii shakhraistvam, vchynenym z vykorystanniam merezhi Internet ta zasobiv telefonnoho zviazku : posibnyk* [Organization and tactics of operational-detective counteraction to fraud committed using the Internet and telephone communications: manual]. Odesa : ODUVS. 40 s. [in Ukrainian].
5. Prudka, L.M. (2018). Psykholohichni osoblyvosti shakhraistva v merezhi internet [Psychological features of fraud on the Internet]. *Pivdennoukrainskyi pravnychiy chasopys – South Ukrainian Law Journal*, 2, 30–33 [in Ukrainian].
6. Kalnysh, V.V. (2019). Formuvannia hromadsko – politychnoi povedinky velykykh hrup naselennia [Formation of socio-political behavior of large population groups]. *Naukove vydannia – Scientific publication*. S. 260 [in Ukrainian].
7. Kravchenko, O.V. (2005). Psykholohichni osoblyvosti shakhraia [Psychological characteristics of a fraudster]. Extended abstract of Candidate's thesis. H., 21 s. [in Ukrainian].
8. Bulatov, A.S. (2015). Kryminalne manipuliuvannia pid chas shakhraistva [Criminal manipulation during fraud]. *Yurydychna psykholohiia: naukovyi zhurnal – Legal psychology: a scientific journal*, 2, 203–213 [in Ukrainian].